Godina XXVI Broj 1 2024

ISSN 1450-7986
UDK 34: 061.1(4)

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

Godišnji časopis Udruženja za evropsko pravo

REVIEW OF EUROPEAN LAW

Annual Review of the Association for European Law

Izdavač / Publisher
Udruženje za evropsko pravo, 34000 Kragujevac

Saizdavač / Co-publisher
Institut za uporedno pravo, 11000 Beograd

Osnivač i počasni glavni urednik / Founder and honorary editor in chief
akademik prof. dr Radovan D. Vukadinović

Glavni i odgovorni urednik / Editor in Chief
dr Jelena Vukadinović Marković, Institut za uporedno pravo u Beogradu

Urednik / Editor
doc. dr Jovan Vujičić, Pravni fakultet u Univerziteta u Kragujevcu

Sekretar / Secretary
msr Aleksandra Višekruna, Institut za uporedno pravo u Beogradu

Redakcija / Editorial Board
prof. dr Aleksandar **Ćirić** (Pravni fakultet u Nišu), dr Duško **Lopandić** (Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija), prof. dr Vuk **Radović** (Pravni fakultet u Beogradu), prof. dr Maja **Stanivuković** (Pravni fakultet u Novom Sadu), akademik prof. dr Mirko **Vasiljević** (Pravni fakultet u Beogradu), prof. dr Slobodan **Samardžić** (Fakultet političkih nauka u Beogradu), akademik prof. dr Radovan D. **Vukadinović** (Pravni fakultet u Kragujevcu), dr Ana **Čović** (Institut za uporedno pravo, Beograd), dr Mirjana **Glintić** (Institut za uporedno pravo, Beograd)

Međunarodna redakcija / International Editorial Board
Prof. dr Rajko **Knez** (Slovenija), prof. dr Nevenko **Misita** (Bosna i Hercegovina), akademik prof. dr Vitomir **Popović** (Republika Srpska), akademik prof. dr Zoran **Rašović** (Crna Gora), akademik prof. dr Joseph **Straus** (Nemačka), prof. dr Dragan **Bolanča** (Hrvatska), prof. dr Allan **Tatham** (Engleska/Španija), dr Christa **Jessel-Holst** (Nemačka), prof. dr Gian Antonio **Benacchio** (Italija) prof. dr Takis **Tridimas** (Engleska)

Časopis izlazi jednom godišnje.

Tiraž / Circulation 100

Štampa / Print Interprint, Kragujevac

Prelom teksta / Preprint DOGMA

Prilozi objavljeni u časopisu referisani su u bazama / Abstracting and indexing

Central and Eastern European Online Library (CEEOL), HeinOnline Law Journal Library, Kooperativni online bibliografski sistem i servisi (COBISS)

Časopis se objavljuje uz podršku Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

U elektronskom formatu Revija je dostupna na: http://www.revija.pravoeu.org

Na osnovu mišljenja Ministarstva za nauku i tehnologiju broj 413-00-435/99-01, od 13. 01. 2000. godine, Revija je oslobođena poreza.

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

Godišnji časopis Udruženja za evropsko pravo

Godina XXVI **Broj 1** **2024**

SADRŽAJ

Članci

Ivica Josifović Igor Kambovski	Republika Severna Makedonija kao studija slučaja za međunarodne eksperimente: igra bez kraja	7
Vladimir Mikić	10 godina nakon eskalacije krize: koliko je verovatno članstvo Ukrajine u Evropskoj uniji?	27
Zorančo Vasilkov	Evropski savet u institucionalnom okviru Evropske unije nakon Lisabonskog ugovora	41
Miloš Stanić	Podela vlasti i raspuštanje parlamenta - evropski noviteti	57
Gordana Gasmi	EU pristup nasilju nad ženama i nasilju u porodici – nova Direktiva EU	79
Katarina Jovičić	Direktiva EU o pravu na popravku iz juna 2024. godine: zašto nam je potrebna pravna zaštita ovog prava imperativnim pravnim normama	97
Danijel Sporea	Podsticaj lobiranja u zakonskoj formi kao prepreka korupciji	117

Studentski radovi

Stefan Račić	Potencijali i rizici veštačke inteligencije unutar pravnog okvira Evropske Unije	143

Uputstvo za autore 159

REVIEW OF EUROPEAN LAW

Annual Review of the Association for European Law

Year XXVI **Issue 1** **2024**

TABLE OF CONTENTS

Articles

Ivica Josifović Igor Kambovski	The Republic of North Macedonia as case study for international experiments: a never-ending game	7
Vladimir Mikić	A decade after the escalation of the crisis: how probable is the membership of Ukraine in the European Union?	27
Zorančo Vasilkov	The European Council in the institutional framework of the European Union after the Lisbon Treaty	41
Miloš Stanić	Separation of powers and dissolution of parliament – the European novelties	57
Gordana Gasmi	EU approach towards violence against women and domestic violence – new eu directive	79
Katarina Jovičić	The EU Right-to-Repair directive: why do we need legal protection of this right via imperative legal norms?	97
Danijel Sporeá	Encouragement of lobbying in legal form as an obstacle to corruption	117

Student papers

Stefan Račić	Potentials and risks of artificial intelligence within regulatory framework of the EU	143

Instructions to the authors 159

ČLANCI

Ivica Josifović*
Igor Kambovski**

Izvorni naučni rad
UDK 327:341(497.7)
doi: https://doi.org/10.56461/rep260124.01.J

REPUBLIKA SEVERNA MAKEDONIJA KAO STUDIJA SLUČAJA ZA MEĐUNARODNE EKSPERIMENTE: IGRA BEZ KRAJA

Sažetak

Makedonija je država koja je otvorena za eksperimentisanje sa politikama međunarodne zajednice. Nijedna druga država nije se suočila sa takvim problemima koji su za većinu nerazumljivi i teško rešivi. Nema države koja je imala tako težak proces međunarodnog priznavanja, država koja je potpisala privremeni sporazum o bilateralnom sporu, država koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju tokom sukoba 2001. godine, država koja je od 2004. godine kandidat za članstvo u EU, država kojoj je Grčka 2008. godine stavila veto na članstvo u NATO-u, država koja je promenila ime, država kojoj je uskraćeno pravo na samoopredeljenje, država čiji su jezik, istorija i kultura osporavani, itd. Kada smo mislili da je gotovo i da će se konačno moći krenuti na put evropskih integracija, Severna Makedonija je naišla na nove nerealne zahteve. Drugi mogući zastoj u EU integracijama može se pripisati Bugarskoj, koja vodi politiku negiranja makedonskog jezika, istorije i kulture i koja je postavila zahtev da se bugarska manjina uključi u makedonski ustav, ali nije ponudila recipročnu odredbu u bugarskom ustavu za makedonsku manjinu koja živi u Bugarskoj. Na osnovu iskustva i procesima donošenja odluka u institucijama EU u vezi sa proširenjem, Makedonija će verovatno biti pod pritiskom da se odrekne svojih državnih temelja zarad dostizanja krajnjeg cilja – članstva u EU. Proces proširenja uvodi nove aspekte u proces političkog uslovljavanja usvajanjem složenog mozaika uslova, merila i očekivanja. Politika EU prema Makedoniji podriva kredibilitet Unije kao aktera koji doprinosi dugoročnoj stabilnosti i demokratskim standardima. Umesto sveobuhvatnih rešenja, uključujući deblokadu pregovora, predstavnici EU odobrili su sklapanje hitnih sporazuma čija je primena od početka dovedena u pitanje. Dva „spora" oko makedonskog identiteta samo su dve strane istog novčića. Istorija međunarodnih odnosa i međunarodnog prava ne poznaje

* Redovni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet Goce Delčev – Štip, Severna Makedonija, e-mail: ivica.josifovik@ugd.edu.mk

** Redovni professor, Pravni fakultet, Univerzitet Goce Delčev – Štip, Severna Makedonija, e-mail: igor.kambovski@ugd.edu.mk, ORCID https://orcid.org/0009-0000-5884-2997

Rad je primljen 5. avgusta 2024, a prihvaćen za objavljivanje 16. avgusta 2024. godine

„sporove" ove vrste, niti one koji bi se mogli „rešiti" na pravno ispravan način. Rad ima za cilj predstaviti pravna pitanja u vezi sa ovim događajima, imajući u vidu da se većina njih rešava silom politike, a ne argumentima i u skladu sa zakonom, što može imati ozbiljne posledice i dovesti do dodatnih zahteva koji se ne mogu ispuniti.

Ključne reči: Makedonija, članstvo, Evropska unija, pravo-politika, spor.

I Čudno priznavanje

U decembru 1991. godine Republika Makedonija je pozvala na priznavanje, podnoseći zahtev Arbitražnoj komisiji Evropske zajednice (EZ). Na sastanku u Briselu 16. decembra 1991. godine, EZ je usvojila Deklaraciju o Jugoslaviji, usvajajući zajednički stav u vezi sa priznavanjem republika bivše SFRJ.[1] U saopštenju o priznanju bivših republika 10. januara 1992. godine, Predsedništvo EZ priznalo je Sloveniju i Hrvatsku. Što se tiče druge dve države (Makedonija i Bosna i Hercegovina), EZ je istakla da još uvek ima otvorenih pitanja za rešavanje, ne dajući nikakvo objašnjenje o ovim pitanjima.[2] Dana 11. januara 1992. godine, Arbitražna komisija je dostavila svoj izveštaj u kojem se navodi da su samo Slovenija i Makedonija ispunile uslove za međunarodno priznanje i da upotreba naziva „Makedonija" ne podrazumeva teritorijalne pretenzije prema susednim državama.[3] Države članice EZ su, suprotno izveštaju Arbitražne komisije, priznale Hrvatsku i Sloveniju, čime su odložile priznanje Republike Makedonije. Odlaganje procesa međunarodnog priznanja i naknadna promena Ustava (u vezi sa teritorijalnim zahtevima i mešanjem u unutrašnje stvari) treba pripisati Grčkoj. Pozivajući se na ciljeve i principe Povelje UN,[4] Grčka je priznavanje Republike Makedonije predstavila kao moguću pretnju miru, čime je bilateralni spor podignut na nivo proceduralne prepreke za prijem u UN.

II Čudan prijem

Prijem Republike Makedonije u UN predstavlja presedan u međunarodnom pravu i kršenje Povelje UN-a. U rezoluciji 817 Saveta bezbednosti (SB) o prijemu Republike Makedonije,[5] jasno je navedeno da su ispunjeni svi uslovi

[1] Declaration on Yugoslavia, *European Community*, Brussels 1991.

[2] Declaration by the EC Presidency on the Recognition of Yugoslav Republics, *European Community, P.32/92*, Brussels 1992.

[3] Opinion no. 10 of the Arbitration Commission, *Arbitration Commission, 92 I.L.R. 206*, EC Conference on Yugoslavia, 4 July 1992.

[4] Charter of the United Nations, *United Nations/UN*, San Francisco 1945.

[5] Security Council Resolution 817, S/RES/817, *United Nations, 3196th SC Meeting*, 1993.

predviđeni članom 4 Povelje UN-a. Međutim, dalje u Rezoluciji Savet bezbednosti (SB) se poziva na razlike koje su nastale oko naziva države, na razlike koje treba prevazići u interesu održavanja dobrosusedskih odnosa. Sa pravne tačke gledišta, takva formulacija je kontradiktorna.

Takođe možemo analizirati zakonitost rezolucije SB 817 u smislu savetodavnog mišljenja Međunarodnog suda pravde (MSP) u vezi sa prijemom novih država. Po mišljenju MSP-a, uslovi predviđeni članom 4 Povelje UN-a su precizni i dovoljni, istovremeno potvrđujući da politički karakter institucija UN-a koje su uključene u proceduru za prijem države nisu izuzeti od obaveze poštovanja Povelje UN-a.[6] Ako se ovo mišljenje MSP dovede u korelaciju sa uslovima za prijem Republike Makedonije, lako se može uočiti da postoje dodatni uslovi (razgovor o nazivu i prijemu pod privremenom referencom „Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija") koji nisu predviđeni članom 4 Povelje UN, čime se potvrđuje uslovno članstvo i usvajanje *ultra vires* akta.

Drugi aspekt koji doprinosi ovoj tvrdnji je međunarodno običajno pravo, prema kojem svaka država ima pravo da izabere svoje ime. Povelja UN je jedini pravni akt koji sadrži međunarodne standarde u vezi sa izborom imena (u delu o pravu na samoopredeljenje). Ako je pravo na izbor imena isključivo interna stvar, onda nametanje dodatnih uslova za članstvo predstavlja kršenje člana 2 (stav 1 i 7) Povelje UN (suverena jednakost svih država članica i nemešanje u stvari koje su suštinski unutar domaće nadležnosti). U slučaju Republike Makedonije, ono ima veće značenje, jer je naziv „Makedonija" bio u upotrebi dugo vremena pre nezavisnosti. Koncept *uti possidetis juris* imao je za cilj izbegavanje nepotrebnih sukoba nakon sticanja nezavisnosti putem prava na samoopredeljenje.[7]

III „Samo" 25 godina „privremene" reference

Privremeni sporazum (PS) potpisan je 13. septembra 1995. godine između Republike Makedonije i Republike Grčke.[8] Ovim sporazumom, Grčka je priznala nezavisnost i suverenitet Republike Makedonije, ali pod privremenim nazivom „Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija". Sam naziv ovog sporazuma ukazuje da je to trebalo da bude privremeni ugovor, ali je bio na snazi 22 godine dok nije konačno promenjen 2019. godine. U međunarodnom pravu ne

[6] Admission of a State in the United Nations, *ICJ Advisory Opinion*, ICJ Reports 1948.

[7] ICJ Judgment, *Burkina Faso vs. Republic of Mali* [1968], ICJ Reports 1968.

[8] Vremena spogodba megju Republika Makedonija i Republika Grcija, *Služben vesnik na Republika Makedonija*, br. 48/1995.

postoji drugi takav slučaj da se sporazum zaključuje između dve „jednake" države koje pristaju da razgovaraju o promeni ustavnog naziva jedne od tih država, suprotno *jus cogens* normama i Povelji UN.

IV NATO i uvođenje veta

Nakon potpisivanja Privremenog sporazuma iz 1995. godine, Republika Makedonija je počela da poziva na priznanje pod svojim ustavnim imenom, čak i kada su je druge zemlje i organizacije pominjale pod privremenim nazivom. Prema PS-a, pregovorima sa Grčkom pristupilo se na osnovu toga da upotreba naziva „Republika Makedonija" nije bila predmet pregovora, ali je Republika Makedonija bila spremna da pregovara o (privremenom) nazivu koji bi se koristio samo u bilateralnim odnosima sa Republikom Grčkom. Ova pozicija, poznata kao „dvostruka formula"[9], u Grčkoj je doživljena kao nepravedna strategija i pregovori su zamrznuti. Međutim, nastavljeno je priznanje Makedonije pod njenim ustavnim imenom, kao i prijem u međunarodnim organizacijama.

Kao rezultat ovakvih događaja, Grčka je ojačala svoju poziciju i jasno stavila do znanja da će izvršiti pritisak na Republiku Makedoniju protiveći se njenom prijemu u NATO i Grčka je iskoristila pravo veta na NATO Samitu u Bukureštu 2008. godine. Na kraju, zbog procesa donošenja odluka zasnovanom na konsenzusu, NATO je jednoglasno odlučio da ne prihvati zahtev za članstvo dok se ne reši spor oko imena. Ovo tumačenje nije u suprotnosti sa odredbama o članstvu u NATO,[10] ali je, prema tvrdnjama Republike Makedonije, suprotno članu 11 PS-a. Ovo tumačenje je bilo početak pravnog postupka za kršenje PS – Makedonija je u novembru 2008. godine pokrenula postupak ispred MSP.

V „Smrt" *jus cogens*-a

MSP je u svojoj presudi utvrdio kršenje člana 11 PS-a prilikom prijema Republike Makedonije u NATO.[11] Sud se pozvao na ponašanje Grčke u periodu

[9] „Dvostruka formula" se odnosi na formulu u kojoj će se privremeni naziv koristiti samo u odnosima između Republike Makedonije i Republike Grčke, dok će se ustavni naziv koristiti sa svim ostalim državama.

[10] Član 10. Severnoatlantskog ugovora: „Stranke mogu, jednoglasno, pozvati bilo koju drugu evropsku državu koja je u poziciji da unapređuje principe ovog Ugovora ..." The North Atlantic Treaty, Washington DC, 4 April 1949, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, posećeno 29. 7. 2024

[11] ICJ Judgment, Application of the Interim Accord of 13 September 1995, *The former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece*, [2011], ICJ Reports 2011, 644.

donošenja odluke NATO-a, ali ne i na samu odluku. U obrazloženju svoje presude, Sud je došao do zaključka da se potvrđuje kršenje člana 11, stav 1 PS od strane Grčke i time se Grčka protivi članstvu Republike Makedonije u NATO. Međutim, Sud nije nametnuo Grčkoj obavezu, kako je tražila Republika Makedonija, da se ubuduće uzdrži od takvog ponašanja. Na kraju, pošto je presuda potvrdila kršenje *jus cogens* (pravilo *pacta sunt servanda*), tražen je način da se presuda učini efektivnom u zakonodavstvu država na koje se odnosi. Međutim, odluka Suda da presuda nema za cilj da spreči Grčku da preduzme buduće mere koje bi izazvale kršenje PS otežava sprovođenje presude. Ukratko, nepoštovanje presude Međunarodnog suda pravde od strane države koja je prekršila međunarodni sporazum može se označiti kao „smrt" *jus cogens* norme.

VI Prespanski sporazum i novo ime – Republika Severna Makedonija

Zvanični naziv Prespanskog sporazuma (PrS) ne sadrži nikakvu referencu na pravi razlog grčko-makedonskog spora (tj. pitanje „imena"). PrS ne opisuje „razlike", već se samo fokusira na rešavanje razlika u pogledu imena i srodnih pitanja.[12] Sporazum prevazilazi Rezoluciju 84513 jer su se razlike oko imena transformisale u razlike i pregovore o istoriji, identitetu, jeziku, kulturi, obrazovanju, političkom i administrativnom sistemu, slobodama i pravima i Ustavu. Iako PrS konstatuje prestanak PS, ni u jednom članu se ne pominje presuda Međunarodnog suda pravde iz 2011. godine za kršenje PS od strane Republike Grčke.

PrS je asimetričan jer Prva strana (Grčka) ima prava i status nadređenog subjekta, a Druga strana (Makedonija) ima obaveze i status podređenog subjekta, dok bi obe države (kao priznati međunarodni subjekti) trebalo da budu ravnopravne. Obaveze Prve strane odnose se samo na ratifikaciju sporazuma i uslov da se ne protivi zahtevima za/ili članstvo Druge strane. Gotovo ista formulacija data je u članu 11 PS, koji je prekršila Grčka, ali nije bilo pravnih i političkih posledica iako je MSP potvrdio kršenje.

[12] Final Agreement for the Settlement of the Differences as Described in the United Nations Security Council Resolutions 817(1993) and 845(1993), the Termination of the Interim Accord of 1995, and the Establishment of a Strategic Partnership Between Parties, https://www.mfa.gr/images/docs/eidikathemata/agreement.pdf, posećeno 29. 7. 2024.

[13] United Nations Security Council, Resolution 845 (1993) Adopted by the Security Council at its 3243rd meeting, on 18 June 1993, http://unscr.com/en/resolutions/doc/845, posećeno 27. 2. 2024.

PrS ima preambulu, tri dela: (1) pitanje imena i dobrosusedskih odnosa; (2) strateško partnerstvo; (3) rešavanje sporova i Završne odredbe. Iako postoji privid o „win-win" rešenju, ipak je to „win-lose" sporazum; prvo, zbog samog imenovanja strana kao Prva i Druga strana; i drugo, potpisao ga je ministar spoljnih poslova umesto predsednika Republike Makedonije, što je očigledno predstavljalo kršenje člana 119, stav 1 Ustava Republike Makedonije.

Nejednakost proizlazi iz Preambule, gde su strane navedene na sledeći način: „Prva strana" je Grčka Republika (kao „ustavni izraz" celokupne drevne istorije i kontinuiteta moderne grčke države od 1830. godine), a „Druga strana" je bezimena (označena je kao strana „koja je primljena u UN u skladu sa Rezolucijom Generalne skupštine UN 47/225 od 8. aprila 1993. godine"). Dalje, Preambula nabraja dugačku listu principa, ciljeva i relevantnih međunarodnih dokumenata i nemešanja u unutrašnje stvari. Oni niti su poštovani prilikom prijema Republike Makedonije u UN, niti su se na njima zasnivala rešenja PS jer se Grčka stalno mešala u unutrašnje stvari „Druge strane", uključujući ustav, istoriju, kulturu, naciju i jezik. Ovakvo nabrajanje u bilateralnom sporazumu je nepoznata pojava, a pozivanje na njih je izvan principa i pravila međunarodnog prava i *jus cogens* normi.

Član 1, stav 3 PrS odnosi se na službeni naziv i jezik Druge strane. Tako, član 1, stav 3 (a) predviđa da će zvanični naziv „Druge strane" biti „Republika Severna Makedonija", kao njen ustavni naziv koji će se koristiti *erga omnes*, dok će skraćeni naziv biti „Severna Makedonija". Zaboravlja se da je ime države njeno suštinsko pravo, a *stricto sensu* njena unutrašnja nadležnost, a ne pravo druge države ili multilateralne organizacije.[14] Član 1, stav 3 (c) predviđa da će službeni jezik Druge strane biti „makedonski jezik", ali su se strane složile da se izrazi „Makedonija" i „makedonski" razumeju u smislu datog u članu 7 PrS-a, što daje prilično „originalno" objašnjenje: makedonski jezik je južnoslovenski jezik čiji atributi nisu povezani sa drevnom helenskom civilizacijom, istorijom, kulturom i nasleđem severnog regiona „Prve strane". Ovo je nekorektno i neozbiljno, pošto je nauka, a ne izjava potpisnika, ranije već utvrdila kojoj jezičkoj grupi pripada makedonski jezik.

Iako je geografska oznaka (Severna Makedonija) podržana potrebom da se ova teritorija razlikuje od tri administrativna regiona u Grčkoj (Istočna Makedonija, Centralna Makedonija i Zapadna Makedonija), logično bi bilo razlikovati region od regiona, a ne državu od regiona. Ako postoji Republika

[14] L. Damrosch *et al.*, *International Law, Cases and Materials*, 3rd ed. West Publishing, Minnesota 1993.

Severna Makedonija, a ne postoji Republika Južna Makedonija, koja je svrha takvog označavanja i diferencijacije? Kvalifikator „republika" ispred Makedonije, koji određuje državnu upravu, je *differentia specifica* u odnosu na Makedoniju kao istorijsku i geografsku kategoriju. Umesto sadašnjeg državljanstva (Makedonac), član 1, stav 3 (b) predviđa da će državljanstvo druge strane biti Makedonac/državljanin Republike Severne Makedonije. Državljanin je pojedinac sa pravima i obavezama, stečenim rođenjem (*jus soli*), krvnom srodstvom (*jus sanguinis*) ili naturalizacijom. Lični dokumenti građanina nisu interpretativni rečnici u kojima bi trebalo da postoji objašnjenje u „jednini" - državljanin Republike Makedonije. Zvanični dokumenti uvek koriste najkraće moguće rešenje.

Odredba da se pojmovi „Makedonija" i „Makedonac" razumeju u smislu člana 7 PrS-a predstavlja još jedno mešanje u suverenitet Republike Makedonije jer pitanja identiteta ne mogu biti predmet bilateralnog i/ili međunarodnog ugovora. Nacionalni identitet je društvena i politička konstrukcija, a makedonska država je notorna (neminovna) činjenica. „Prva strana" nije priznala narod i naciju, već samo individualno pravo svakog građanina na samoopredeljenje. Osim toga, imajući u vidu istorijsko nepriznavanje i/ili odbacivanje makedonske manjine u Republici Grčkoj, postavlja se pitanje: ako Grčka negira prisustvo makedonske manjine u Grčkoj, da li negira i prisustvo makedonskog naroda (građana koji se osečaju i deklarišu kao Makedonci) u Republici Severnoj Makedoniji?

Član 1, stav 3 (f) precizira da će pridev koji se odnosi na državu, njene zvanične institucije i javne entitete biti u skladu sa zvaničnim novim nazivom „Republika Severna Makedonija" ili njenim skraćenim nazivom „Severna Makedonija". Kada su u pitanju privatna lica, koja nisu u vezi sa državom i javnim entitetima, nisu osnovana zakonom i ne uživaju državnu finansijsku podršku, ovaj pridev se može koristiti samo u skladu sa članom 7, stav 3 i 4 PrS (koji označava teritoriju, istorijski kontekst i kulturno nasleđe drugačije od onih kod prve strane). Član 7 je *ultra vires* odredba i grubo mešanje u unutrašnje stvari. Povezivanje upotrebe prideva sa finansiranjem institucija je veoma sporan kriterijum. Dakle, nacionalne institucije koje nisu označene pridevom „makedonski" mogu biti denominovane i denacionalizovane, što je bez presedana u međunarodnim i bilateralnim odnosima. Država nije stvaralac nauke, umetnosti i kulture; to je nacija (tj. narod) kao skup pojedinaca. Ako tri administrativna regiona u Grčkoj mogu da koriste pridev „makedonski", nema logike da se zabrani upotreba ovog prideva državi Severnoj Makedoniji.

Član 1, stav 3(g) PrS predviđa da Druga strana usvoji svoj novi zvanični naziv „Republika Severna Makedonija" u okviru unutrašnje obavezne i neopozive procedure izmene Ustava, što stvara nebuloznu predstavu kao da je grčki potpisnik ovlašćeni predlagač ustavnih promena. Štaviše, PrS nameće „klauzulu o večnosti" u pogledu ustavnih promena, što je u suprotnosti sa *jus cogens* i članom 53 Bečke konvencije.[15] Veoma je neobično vezati ruke budućim ustavotvorcima bilateralnim sporazumom. Ustavni sud Severne Makedonije mogao bi da pokrene postupak zbog povrede člana 8, stav 1, tačka 11 Ustava,[16] koji predviđa da je „poštovanje opšteprihvaćenih normi međunarodnog prava" jedna od osnovnih vrednosti ustavnog poretka.

Član 1. stav 5 PrS-a takođe predviđa da će, nakon stupanja na snagu PrS, strane koristiti novi zvanični naziv (Republika Severna Makedonija) u svim međunarodnim, multilateralnim i regionalnim organizacijama, kao i u bilateralnim odnosima sa državama članicama UN-a. Iako se ovaj član odnosi na obe strane, obaveza se zapravo odnosi samo na drugu stranu. Štaviše, član 1, stav 7 PrS-a predviđa da upotreba izraza „Makedonija" i „Republika Makedonija", u originalnom ili prevedenom obliku, u bilo kom zvaničnom kontekstu, prestaje da se koristi u obraćanju Drugoj strani. Tri grčka administrativna regiona u severnom delu Grčke (osnovana 1987. godine) mogu se nazvati samo Makedonijom, ali ne i (grčka) država Makedonijom. U skladu sa članom 2, stav 1 PrS-a, Grčka je pristala da neće prigovoriti na prijavu ili članstvo Druge strane (pod novim nazivom i uslovima člana 1, stav 3 PrS) u međunarodnim, multilateralnim i regionalnim organizacijama i institucijama u kojim je Prva strana članica. Ista odredba je sadržana u članu 11, PS, ali ju je Grčka prekršila, što je potvrđeno presudom MSP iz 2011. godine. S druge strane, član 2, stav 2 PrS-a kaže da će Druga strana tražiti prijem u međunarodne, multilateralne i regionalne organizacije pod nazivom i uslovima iz člana 1 stav 3 PrS-a. Čini se da PrS nameće obavezu Severnoj Makedoniji da (ponovno) podnese zahtev za (ponovni) prijem u međunarodne, multilateralne i regionalne organizacije u koje je već primljena.

---

[15] Vienna Convention on the Law of Treaties, United Nations Treaty Series, vol. 1155, 1969; Član 53: „Ugovor je ništav ako je u trenutku njegovog zaključenja u suprotnosti sa imperativnom normom opšteg međunarodnog prava."

[16] Ustav na Republika Severna Makedonija, https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-ofnorth-macedonia.nspx, posećeno 29. 7. 2024.

Prema članu 4, stav 3 PrS-sa, svaka strana se obavezuje da nijedna odredba njenog Ustava neće biti osnov za bilo kakvo mešanje u unutrašnje stvari druge strane, uključujući i u svrhu zaštite statusa i prava lica koja nisu njeni građani. Formulacija ove odredbe je eufemistična i odnosi se samo na makedonsku manjinu. Iako su sve balkanske zemlje, uključujući i Grčku, homogene, multietničke i multikonfesionalne, samo se Republika Makedonija kvalifikuje kao multikulturalna. Tačnije, Grčka se meša u unutrašnje stvari Severne Makedonije, dok od Severne Makedonije traži da garantuje nemešanje.

Član 7 ima neobičan, pa čak i nemoguć cilj da razlikuje značenje i razumevanje pojmova „Makedonija" i „makedonski" kao pojmove koji se odnose na drugačiji istorijski kontekst i kulturno nasleđe (član 7, stav 1 PrS-a). Nesporna je činjenica da Republika Grčka i Republika Makedonija imaju zajedničke istorijske trenutke i zajedničko kulturno nasleđe. U istoriji međunarodnog prava, nijedna država nikada nije sklopila politički (bilateralni) sporazum o određivanju značenja pojmova koji se odnose na istoriju, kulturu, identitet i jezik. Svaki narod je tvorac svoje istorije i kulture i ima pravo da ih percepira i tumači na svoj način. Nazivi država, regiona, gradova, reka i pridevi koji se odnose na njen nacionalni identitet inherentni su element pravnog subjektiviteta država kao ravnopravnih međunarodnih subjekata; one su istorijske tvorevine, otporne su na promene i ne mogu biti predmet dogovora ili pregovora. Republika Grčka i Republika Makedonija imaju pravo da tumače termine „Makedonija/makedonski" kako žele, u okviru svog istorijskog i kulturnog konteksta, ali nijedna država nema pravo da kaže drugoj državi kako da imenuje svoje regione, ili šta se podrazumeva pod terminom „Makedonija/Makedonac".

Član 7, stav 2 PrS-a kaže da, kada se govori o Prvoj strani, izrazi „Makedonija" i „Makedonac" označavaju ne samo oblast i ljude u severnom regionu Prve strane, već i njihove karakteristike kao i elemente helenske civilizacije, istorije, kulture i nasleđa tog regiona od antike do danas. Ovo je pogrešna percepcija jer antika i antička Makedonija nisu isključivo kulturno nasleđe Grka, već zajedničko civilizacijsko nasleđe. Prema članu 7, stav 3 PrS-a, kada se govori o Drugoj strani, izrazi „Makedonija" i „Makedonac" označavaju njenu teritoriju, jezik, narod i njegove karakteristike, sa sopstvenom istorijom, kulturom i nasleđem koji su različite od onih iz Prve strane. Ovo je još jedna pogrešna percepcija jer su antički gradovi i artefakti u Makedoniji deo makedonske istorije i kulture. Makedonski identitet nije stvar izbora, već istorijska činjenica.

Član 8, stav 5 PrS-a predviđa osnivanje Zajedničkog interdisciplinarnog ekspertskog komiteta za istorijska, arheološka i obrazovna pitanja, koji će razmatrati naučnu interpretaciju istorijskih događaja, zasnovanu na autentičnim, naučnim istorijskim izvorima i arheološkim nalazima. Komisija može revidirati udžbenike i nastavne materijale kako bi eliminisala i/ili otklonila iredentističke i/ili revizionističke navode. Ministarstva spoljnih poslova obe ugovorne strane će nadgledati rad Komiteta, koji se sastaje najmanje dva puta godišnje i donosi preporuke. Ovakav nadzor ne postoji u okviru nadležnosti makedonskog ministarstava spoljnih poslova jer stručnim organima nije mesto u državnim institucijama, zbog mogućnosti njihove politizacije i instrumentalizacije.

Konačno, član 19, stav 3 PrS-a predviđa da se, u slučaju spora oko tumačenja i primene, može pokrenuti postupak pred MSP; ako Strane same ne reše spor u roku od šest meseci ili duže, bilo koja Strana može pokrenuti spor pred MSP. Naime, Grčka je izgubila spor 2011. godine, ali nije primenila presudu MSP-a, a sada Grčka ponovo pristaje na nadležnost MSP-a u slučaju spora.

VII (Ne)Prijateljski sporazum

Sporazum o prijateljstvu (SP) između Republike Bugarske i Republike Makedonije potpisan je 1. avgusta 2017. godine na nivou premijera, bez stručne i javne rasprave. U nazivu sporazuma, dve stranke su ravnopravne i imenovane prema svojim ustavnim nazivima. U pogledu sadržaja, SP se sastoji od samo 14 članova.[17] Sastavljen prilično nejasno, SP je dokument koji sadrži listu dobrih želja strana potpisnica za saradnju u različitim oblastima. Sve obaveze su predviđene u okviru zajedničkog referentnog okvira za dve suverene i odgovorne države članice UN-a, OEBS-a, Saveta Evrope, itd. Mnoge odredbe uključuju reflektovanje viškova i pleonazme, što može biti ilustrovano članom 11, stav 3 SP-a koji glasi: „Obe ugovorne strane nemaju i neće postavljati nikakve teritorijalne pretenzije jedna protiv druge". Čini se bizarnim da dve evropske države u bilateralnom sporazumu potvrde da nemaju međusobne teritorijalne aspiracije. U svakom slučaju, retko ko veruje da je ovaj SP zaključen zbog nekog drugog pitanja osim pitanja nacionalnog identiteta u vezi sa makedonskom stranom.

---

[17] Treaty on Friendship, Neighbourliness and Cooperation between the Republic of Bulgaria and the Republic of Macedonia, Skopje 1 August 2017, https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/55013/Part/I-55013-08000002804f5d3c.pdf, posećeno 30. 7. 2024.

Preambula SP-a uključuje referencu na „zajedničku istoriju koja povezuje dve države i njihove narode", što se može posmatrati kao skrivena opasnost. Koncept zajedničke istorije jedva da je razrađen u teoriji, ali stvari postaju složenije kada je u pitanju jezik; iako su dva jezika prilično bliska, engleski izraz *shared history*, koji može značiti i *common history*, različito je preveden na oba jezika.

Članovi 4 do 7 SP-a predviđaju širok spektar aktivnosti saradnje u nekoliko oblasti (politika, ekonomija, turizam, saobraćaj i komunikacije, infrastruktura, carina, investicije itd.). Suština i pravi razlog za zaključivanje SP-a mogu se naći u dva člana: članu 8 (stav 2 i 3) i članu 11 (stav 5), koji se na prilično bizaran način odnose na najosetljivija pitanja identiteta. Da bi se stekao utisak da se radi o simetričnom sporazumu dve ravnopravne države, ideje su vešto prikrivane iza retorike prijateljstva i nepotrebnog ponavljanja međunarodnih normi.

Položaj moći i dominacije Bugarske u ovom odnosu je evidentan u nekoliko članova, posebno u članu 11, stav 5, koji kaže da „Republika Makedonija potvrđuje da ništa u njenom Ustavu neće biti tumačeno kao osnova za mešanje u unutrašnje poslove Republike Bugarske, u cilju zaštite statusa i prava lica koja nisu državljani Republike Makedonije". Iako ni član 11 ni bilo koji član SP-a izričito ne pominju manjine ili manjinska prava, odredba o nemešanju u unutrašnje stvari implicitno se odnosi na bugarske državljane makedonskog etničkog identiteta. U tom smislu, član 11 je u suprotnosti sa Preambulom SP-a koja se odnosi na demokratske principe međunarodnog prava predviđene Poveljom UN, dokumentima OEBS-a i instrumentima SE. Dakle, SP insistira na uskraćivanju neotuđivih prava pripadnika manjina, ustavom i međunarodnim dokumentima zagarantovanih prava koja čine jednu od osnovnih vrednosti EU. Ključni problem nije položaj ili ponašanje Bugarske, već činjenica da ona ima obavezu da štiti prava manjina u svojoj zemlji. U aktima i izveštajima SE, ponavljaju se primeri nepriznavanja makedonske manjine u Bugarskoj, kao i nepoštovanja presuda ESLJP u vezi sa „priznavanjem makedonske manjine u Bugarskoj".

Još jedna bitna odredba sadržana je u članu 8 SP-a, koja se odnosi na obaveze ugovornih strana: da promovišu aktivnu i nesmetanu saradnju u oblastima kulture, obrazovanja, zdravstva, socijalne politike i sporta (stav 1); da osnuju Zajedničku multidisciplinarnu stručnu komisiju za istorijska i obrazovna pitanja, u cilju objektivne ocene autentičnih i na dokazima zasnovanim istorijskih izvora i naučnog tumačenja istorijskih događaja (stav 2); organizova-

nje zajedničke proslave (*shared/common*) istorijskih događaja i ličnosti (stav 3). Iako se član 8, stav 1 odnosi na „nesmetanu" saradnju, ostaje enigma ko ometa slobodnu saradnju između suverenih država. Član 8, stav 2 i 3 odnose se samo na istorijska i obrazovna pitanja.

Evidentno je da je Zajednička multidisciplinarna stručna komisija za istorijska i obrazovna pitanja zamišljena kao telo koje osnivaju i sponzorišu države, sastavljeno je od stručnjaka koje imenuje država, a koji su odgovorni svojim vladama i dužni su da podnose izveštaje o svom radu njihovim vladama. Pošto se od njih zahteva da primenjuju objektivnu i naučnu metodologiju, primarni cilj članova Komisije je da daju „naučni" legitimitet političkim aktima, kao što su komemoracije *shared/common* istorijskih događaja i ličnosti. Dakle, ključni koncept je *shared/common* istorija, koja ostaje podložna sumnjivim i različitim tumačenjima. S obzirom na naziv Komisije, može se zaključiti da je osnovana za više od jednog cilja, uključujući i obrazovne ciljeve iz oblasti istorije. Krajnji rezultat je nedvosmisleno kršenje ljudskih prava, koja postaju kolateralna šteta na štetu regionalnog mira i stabilnosti, kao i težnje Severne Makedonije ka evropskim integracijama. Možda bi bilo zanimljivo ukratko uporediti SP i PrS. Prvi paradoks je da SP insistira na *shared/common* istoriji, dok PrS insistira na razgraničenju istorije. Primarni cilj SP je da „dokaže istovetnost" istorijskih osnova i porekla dva naroda, dok se PrS fokusira na dobijanje „potvrde" sopstvenog istorijskog kontinuiteta od antike do danas. Politizacija makedonske istoriografije i istraživanja je sasvim očigledna.

I SP i PrS podjednako odražavaju neravnotežu ovlašćenja i različite pozicije ugovornih strana, na suptilan način. U SP, jedina „obaveza" koju preuzima Bugarska je ona predviđena članom 2, stav 2 koja se odnosi na razvijanje saradnje u oblasti evroatlantskih integracija, razmenu iskustava i podršku Republici Severnoj Makedoniji u ispunjavanje neophodnih kriterijuma za članstvo u EU i dobijanje poziva za članstvo u NATO. Pažljivo čitanje ove odredbe pokazuje da je Bugarska samo preuzela obavezu da podrži Republiku Severnu Makedoniju u dobijanju poziva za članstvo u NATO. Što se tiče EU integracija, u ovoj odredbi se samo navodi da će Bugarska pomoći tako što će na bilateralnim sastancima podeliti svoja iskustva o neophodnim kriterijumima za članstvo. Imajući u vidu sve probleme koje je Bugarska i sama, kao država, imala u vezi sa ovim kriterijumima, to je samo deklarativno opredeljenje. U svetlu bugarskog veta (2020) na pristupanje Makedonije EU, ovo liči na ironičan obrt sudbine i stvara osećaj *déjà vu*-a iz vremena kada je Makedonija bila blokirana od strane Grčke, uprkos PS-a.

Može se pretpostaviti da je Bugarska igrala taktički i čekala da se reši pitanje imena Makedonije. Kada je Severna Makedonija zvanično proglašena (pod „novim" imenom), Bugarska je ponovo otvorila SP i izvršila jači pritisak. Implementacija SP se suočava sa preprekama i zastojima, ali uglavnom počiva na unutrašnjoj represiji i pritiscima. Što se tiče implementacije SP, pritisci ne dolaze samo iz Sofije već i iz Brisela. Tumačenje odredaba sporazuma je uobičajena pojava i delikatan deo njihove primene. Ova faza je posebno osetljiva u slučaju (kvazi) pravnih i *de facto* diplomatskih tekstova koji su namerno pisani nejasno i fleksibilno, ostavljajući prostor za različita tumačenja; u stvari, to je jedini način da se postigne navodni „konsenzus" ili „kompromis".

VIII Gde smo danas?

Danas smo u fazi izmene Ustava, ne voljom makedonskog naroda, već pod spoljnim pritiskom. Apsurd koji je proizašao iz SP rezultat je tzv. „francuskog predloga" i usvajanja pregovaračkog okvira za početak pregovora za članstvo Severne Makedonije u EU. Uslov da bugarska manjina u Severnoj Makedoniji bude priznata u Ustavu je prihvaćen 2022. godine kako bi otpočeli pregovori o članstvu u EU, ali su se opozicija i civilno društvo protivili tražeći priznanje makedonske manjine u bugarskom ustavu. Nema garancije da će prihvatanje ostati na snazi, imajući u vidu činjenicu da je EU zatvoren klub, gde se slede interesi država članica. Drugo, nova metodologija pristupanja EU je znatno usporila proces jer svaka članica EU ima mogućnost da se suprotstavi proširenju, što u poslednje vreme čine Danska, Francuska i Holandija kao hronični protivnici proširenja. Time je *de facto* osiguran veći uticaj svake države članice u procesu donošenja odluka, kao i u procesu evaluacije napretka zemalja kandidata za članstvo u EU, s obzirom na to da se proces može zaustaviti ili preokrenuti u slučaju „ozbiljne ili produžene stagnacije" ili čak „nazadovanja u sprovođenju reformi".[18] Treće, u slučaju Severne Makedonije, čini se da su drugi uslovi za članstvo u EU važniji od kriterijuma iz Kopenhagena, koje Severna Makedonija stalno ispunjava, o čemu svedoče godišnji izveštaji o napretku pristupanja EU.

Što se tiče uslova u vezi sa ustavnim amandmanima, Bugarska zahteva od Severne Makedonije da uključi bugarsku manjinu u Ustav i da garantuje njihova ljudska prava; s druge strane, Bugarska ne priznaje makedonsku manjinu i ne registruje njihova udruženja u Bugarskoj uprkos presudama ESLJP o kršenju

[18] U. Ćemalović, Towards a New Strategy for EU Enlargement – Between the Wish for an Encouragement, the Reality of the Fatigue and the Threat of a Dead End, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series* 4(2020)4, 281-298.

međunarodno zagarantovanih manjinskih prava. Ovo pokazuje asimetriju moći između dve suverene države i zloupotrebu položaja moći Bugarske kao države članice EU. Proces izmene Ustava Severne Makedonije biće dug i složen poduhvat, ali promene su neophodne u cilju unapređenja demokratskog upravljanja. Od proglašenja nezavisnosti (1991. godine), Ustav Makedonije je revidiran i dopunjen osam puta, uključujući ukupno 36 amandmana.[19] Međutim, ova poslednja (zatražena) izmena nije ni suštinska ni neophodna, niti je deo kriterijuma iz Kopenhagena, posebno ako se ima u vidu da princip reciprociteta (predviđen članom 8 Ugovora o EU) nije poštovan od strane Republika Bugarske.

U kontekstu dugogodišnjih istorijskih sporova između dve države, Sofija ubrzava tempo zahtevajući potpuno priznanje od Severne Makedonije da makedonski identitet i jezik imaju bugarske osnove, negirajući tako postojanje posebne makedonske nacije i jezika. Takva tvrdolinijaška taktika zbunjuje druge zemlje članice EU, ali malo je dokaza da su one spremne da se suprotstave Bugarskoj.[20] Problem je što je EU nemoćna kao i uvek kada je u pitanju rešavanje sporova u sopstvenom dvorištu. Proširenje nije prioritet za EU, a čini se da je makedonska strana zamenila jedan ćorsokak drugim, koji je ozbiljniji i opasniji od onog koji uključuje Grčku.

Dok je PrS imao za cilj da zatvori poslednji deo slagalice za članstvo u NATO-u, malo je verovatno da će proces pregovora sa EU biti ozbiljna mogućnost u bliskoj budućnosti. Promenjena metodologija pristupanja EU *de facto* je stvorila „grčki (veto) faktor" koji će se primenjivati ne samo na Severnu Makedoniju već i šire. Od sada će svaka država članica EU moći da preuzme ulogu Grčke ili Bugarske i da iskoristi svoju poziciju da uslovljava državu kandidata iz razloga koji prevazilaze kriterijume iz Kopenhagena. S druge strane, nova metodologija je besmislena igra koja velikim silama daje dobar alibi za nesprovođenje politike proširenja. Sada će manje države članice koje su osetljive na identitet moći da blokiraju proširenje.[21]

---

[19] NetPress, Macedonian Constitution has been amended 8 times so far with 36 amendment interventions, 18 August 2023, https://en.netpress.com.mk/2023/08/18/macedonian-constitution-amended-eight-times-far-36-amendment-interventions/, posećeno 30. 7. 2024.

[20] D. Bechev, D. Marusic, "A Tough Neighborhood", in: North Macedonia on the Threshold of Europe, Atlantic Council 2020, 10-12, https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep30753.7.pdf, posećeno 30. 7. 2024.

[21] N. Proeva, Bugarskiot džandar za istoriski prašanja - so svoj kamen po svoja glava, Nova Makedonija, 22. 12. 2020, https://shorturl.re/7euvv, posećeno 30. 7. 2024

IX Zaključak

EU je u dilemi kako nastaviti da podgreva nade Severne Makedonije za članstvo u EU, jer ostavljanje Makedonije u zaboravu može dovesti do pogoršanja demokratije. Makedonija je kandidat za članstvo u EU od 2005. godine, dok Komisija kontinuirano preporučuje pristupne pregovore sa Makedonijom od 2009.[22] Ipak, EU je ta koja je dozvolila da Severna Makedonija bude u trajnoj blokadi zbog samovolje pojedinih država članica. Da EU nije išla protiv svojih osnovnih principa, Severna Makedonija bi danas sigurno bila članica EU. S druge strane, Makedonija je sama doprinela ovoj situaciji dozvoljavajući preširoku upotrebu vladavine politike na račun vladavine prava. Makedonija može biti studija slučaja u kojoj se mnoga spoljna, unutrašnja, ustavna i pravna pitanja rešavaju u skladu sa političkim odlukama koje odstupaju od utvrđenog prava, umesto da budu vođene potrebom za reformom društva.

Postoji i odgovornost i krivica same EU, koja do danas nije uspela da valorizuje napredak Makedonije u pogledu njenih integracija u EU i nije uspela da se pozabavi očiglednom tvrdoglavošću svojih država članica. EU nema odgovor na pitanje kako da integriše Makedoniju mimo političkih uslovljavanja. Može se pozvati na argumente da je na Severnoj Makedoniji da sprovede reforme i nastavi proces integracije i da su to napori koje država pravi za sebe, a ne za Brisel, ali ipak preovladava činjenica da EU nema odgovor za makedonsku EU integraciju. Svakako smo svesni da je proces donošenja odluka u EU politička realnost, ali je jasno da ovakav način odlučivanja preti da parališe proces EU integracija kroz (zlo)upotrebu veta. U tom smislu, postoji neminovna potreba za kompromisom sa susedima, ali on ne bi trebalo da ide van granica *jus cogens*-a. PrS sa Grčkom, SP sa Bugarskom i još jedna promena Ustava nisu samo protiv važećeg statutarnog prava već i protiv opšteg (međunarodnog) prava. Nepoznata je savremena pravno-politička pojava da susedna država i/ili međunarodna organizacija zahtevaju od suverene države da pod pritiskom promeni svoje istorijsko i ustavno ime i/ili izmeni Ustav, što ga čini ključnim uslovom za ulazak u NATO ili početak pregovora sa EU, uz stalno naglašavanje da je vladavina prava njihov *modus vivendi* i *modus operandi*. Demokratija se brže uči u demokratskom okruženju, a ne pred „otvorenim" kapijama NATO-a i EU. Ne ide se ka EU kršenjem

[22] European Commission. North Macedonia, European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR), https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/north-macedonia_en, posećeno 30. 7. 2024.

vladavine prava, već držanjem politike u granicama zakona i obezbeđivanjem normalne, funkcionalne i održive demokratije. U pogledu priznavanja i zaštite prava manjina, trebalo bi da se primenjuje princip reciprociteta; pošto Bugarska traži priznanje bugarske manjine u Makedoniji, Bugarska treba da prizna i makedonsku manjinu u Bugarskoj, što je takođe u skladu sa presudama ESLJP-a.

Svesni smo političkog hendikepa Republike Severne Makedonije zbog prava veta Grčke, Bugarske ili bilo koje druge zemlje članice EU. Ali, da li to znači da Makedonija treba da bude spremna da prihvati bilo kakve buduće uslove i ultimatume, suprotne demokratskim vrednostima, međunarodnom pravu i sveopšte prihvaćenim i priznatim ljudskim pravima?

Ne.

Ivica Josifović*
Igor Kambovski**

The Republic of North Macedonia as case study for international experiments: a never-ending game

Summary

Macedonia is a country that is open to experimentation with the policies of the international community. No other country has faced such problems, which are incomprehensible and difficult to solve for the majority. There is no country that had such a difficult process of international recognition, a country that signed an interim agreement on a bilateral dispute, a country that signed the Stabilization and Association Agreement during the conflict in 2001, a country that has been a candidate for EU membership since 2004, a country that in 2008, Greece vetoed NATO membership, a country that changed its name, a country that was denied the right to self-determination, a country whose language, history and culture were contested, etc. When we thought it was over and that we would finally be able to start the path of European integration, North Macedonia encountered new unrealistic demands. Another possible setback in EU integration can be attributed

* Full Professor, Faculty of Law, University Goce Delčev, Štip, North Macedonia.

** Full Professor, Faculty of Law, University Goce Delčev, Štip, North Macedonia.

to Bulgaria, which pursues a policy of denying the Macedonian language, history and culture, and which has demanded that the Bulgarian minority be included in the Macedonian constitution but has not offered a reciprocal provision in the Bulgarian constitution for the Macedonian minority living in Bulgaria. Based on the experience and decision-making processes in the EU institutions related to enlargement, Macedonia will probably be under pressure to give up its state foundations in order to reach the ultimate goal – EU membership. The process of enlargement introduces new aspects to the process of political conditionality with the adoption of a complex mosaic of conditions, benchmarks and expectations. The EU's policy towards Macedonia undermines the Union's credibility as an actor that contributes to long-term stability and democratic standards. Instead of comprehensive solutions, including the unblocking of negotiations, the EU representatives proceeded to conclude emergency agreements whose implementation has been questioned since the beginning. The two "disputes" over the Macedonian identity are just two sides of the same coin. The history of international relations and international law knows no "disputes" of this kind, nor any that could be "resolved" in a legally correct way. The paper aims to present the legal issues related to these events, bearing in mind that most of them are resolved by the force of politics, and not by arguments and in accordance with the law, which can have serious consequences and lead to additional demands that cannot be fulfilled.

Keywords: Macedonia, membership, European Union, law and politics, dispute.

Literatura

Bechev, D., Marusic, D. "A Tough Neighborhood", in: *North Macedonia on the Threshold of Europe*, Atlantic Council 2020, 10-12, https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep30753.7.pdf, posećeno 30. 7. 2024.

Damrosch L. *et al., International Law, Cases and Materials,* 3rd ed. West Publishing, Minnesota 1993.

Ćemalović, U. Towards a New Strategy for EU Enlargement – Between the Wish for an Encouragement, the Reality of the Fatigue and the Threat of a Dead End, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series* 4(2020)4, 281-298. https://doi.org/10.25234/eclic/11905

Internet izvori

European Commission. North Macedonia, European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR), https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/north-macedonia_en, posećeno 30. 7. 2024.

NetPress, Macedonian Constitution has been amended 8 times so far with 36 amendment interventions, 18 August 2023; https://en.netpress.com.mk/2023/08/18/macedonian-constitution-amended-eight-times-far-36-amendment-interventions/, posećeno 30. 7. 2024.

Proeva, N. Bugarskiot džandar za istoriski prašanja - so svoj kamen po svoja glava, *Nova Makedonija*, 22. 12. 2020, Nova Makedonija, 22. 12. 2020, https://shorturl.re/7euvv, posećeno 30. 7. 2024.

Pravni izvori

Admission of a State in the United Nations, *ICJ Advisory Opinion*, ICJ Reports 1948.

Charter of the United Nations, *United Nations/UN*, San Francisco 1945.

Declaration by the EC Presidency on the Recognition of Yugoslav Republics, *European Community, P.32/92,* Brussels 1992.

Declaration on Yugoslavia, *European Community*, Brussels 1991.

Final Agreement for the Settlement of the Differences as Described in the United Nations Security Council Resolutions 817(1993) and 845(1993), the Termination of the Interim Accord of 1995, and the Establishment of a Strategic Partnership Between Parties"; https://www.mfa.gr/images/docs/eidikathemata/agreement.pdf, posećeno 29. 7. 2024

ICJ Judgment, Application of the Interim Accord of 13 September 1995, *The former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece*, [2011], ICJ Reports 2011.

ICJ Judgment, *Burkina Faso vs. Republic of Mali* [1968], ICJ Reports 1968.

Opinion no. 10 of the Arbitration Commission, *Arbitration Commission, 92 I.L.R. 206,* EC Conference on Yugoslavia, 4 July 1992.

Security Council Resolution 817, S/RES/817, *United Nations, 3196th SC Meeting,* 1993.

The North Atlantic Treaty, Washington DC, 4 April 1949; https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, posećeno 29. 7. 2024

Treaty on Friendship, Neighbourliness and Cooperation between the Republic of Bulgaria and the Republic of Macedonia, Skopje 1 August 2017, https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/55013/Part/I-55013-08000002804f5d3c.pdf, posećeno 30. 7. 2024.

Ustav na Republika Severna Makedonija; https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-ofnorth-macedonia.nspx, posećeno 29. 7. 2024.

United Nations Security Council, Resolution 845 (1993) Adopted by the Security Council at its 3243rd meeting, on 18 June 1993, http://unscr.com/en/resolutions/doc/845, posećeno 27. 2. 2024

Vienna Convention on the Law of Treaties, United Nations Treaty Series, vol. 1155, 1969.

Vremena spogodba megju Republika Makedonija i Republika Grcija, *Služben vesnik na Republika Makedonija,* br. 48/1995.